

ปัญหาเด็กและเยาวชนในนวนิยายของชัมัยกร แสงกระจ่าง

Problems of Children and Adolescence in Chamaiporn Sangkrachang's Novels

สวี ไห่เซิง¹

XU HAISHENG¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนในนวนิยายของชัมัยกร แสงกระจ่าง ที่ได้สะท้อนออกมาในนวนิยาย ปัญหาเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับสังคมหรือไม่อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่านวนิยายของชัมัยกร แสงกระจ่าง ได้สะท้อนถึงปัญหาเด็กและเยาวชนไว้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1) ปัญหาที่เกิดจากตัวเด็กและเยาวชนเอง กับ 2) ปัญหาจากภายนอกส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน โดยปัญหาในกลุ่มแรก ตัวละครเป็นเยาวชน (อายุ 12 – 16 ปี) ส่วนปัญหาในกลุ่มที่สองตัวละครเป็นเด็ก (อายุ 8 – 11) ปี ทั้งสองกลุ่ม ชัมัยกรได้สะท้อนปัญหาทั้งของเด็กและเยาวชนชายและหญิง ซึ่งลักษณะปัญหา มีความแตกต่างกันตามเพศ และปัญหาที่เกิดขึ้นสอดคล้องสัมพันธ์กับสังคมที่ตัวละครดำเนินชีวิตอยู่ใน นวนิยายชัมัยกรไม่ได้เสนอทางออกหรือวิธีแก้ปัญหาไว้โดยตรง แต่เนื้อเรื่องได้ครอบคลุมถึงการคลี่คลายของปัญหาไว้ด้วย ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจคือ ชัมัยกรได้สะท้อนผ่านเนื้อเรื่องของนวนิยายว่า ปัญหาเด็กและเยาวชนไม่ใช่เป็นเพียงปัญหาระดับครอบครัว แต่เป็นปัญหาส่วนรวมของสังคมและประเทศ การแก้ไขปัญหาทุกคนที่เกี่ยวข้องหรือรับรู้ ควรช่วยเหลือร่วมมือกันแก้ไข ให้ปัญหาคลี่คลายไป ช่วยกันประคับประคองให้เด็กและเยาวชนเติบโตดำเนินชีวิตต่อไปด้วยตนเองได้

คำสำคัญ ปัญหาเด็กและเยาวชน, นวนิยายของชัมัยกร แสงกระจ่าง, วรรณกรรมเด็กและเยาวชน

Abstract

This article aims to study problems of children and adolescence in Chamaiporn Sangkrachang's novels in order to find what she observes and how it relates to Thai society.

The study found that the problems of children and adolescence that Chamaiporn has reflected in her novels could be divided into two types: 1) internal problems, from adolescence themselves and 2) external problems, resulting from various factors. The writer usually presents the first type of problems in adolescence, aged 12 to 16 years, while the latter, external problems,

¹ นักศึกษา, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง) มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

¹ Student, Master of Arts (Communicative Thai as a Second Language) Huachiew Chalermprakiet Universit

generally affects young children, 8 to 10 years. Chamaiporn plots the problems happening in both boys and girls, and most events and details are gender-related and social-involved. Basically, Chamaiporn has not directly suggested how to solve the problems. However, the plot always includes a resolution. The noticeable characteristic is that Chamaiporn usually shows the participation of all related characters as supporting or assisting the protagonists who are children or adolescence. Thus, it may be concluded that Chamaiporn views the problems of children and adolescence as not only a family concern but a social or state concern. In her novels, Chamaiporn demonstrates that every related-person is responsible for carrying out the problems of children and adolescence. Everyone has to assist the children and adolescence to grow up as a healthy future generation.

Key words: problems of children and adolescence, young-adult fiction, Chamaiporn Sangkrajang's novels

บทนำ

ชัมัยกร แสงกระจ่าง (พ.ศ. 2493 – ปัจจุบัน) เป็นนักเขียนวรรณกรรมและสารคดี มีผลงานตีพิมพ์นับตั้งแต่ปี 2515 จนถึงปัจจุบันต่อเนื่องมาเป็นเวลาถึง 40 ปี (ชัมัยกร แสงกระจ่าง: ออนไลน์) ผลงานของชัมัยกร แบ่งประเภทได้เป็น กวีนิพนธ์ (รวม 3 เล่ม) เช่น *ใบไม้แห่งนคร* (2516) เรื่องสั้น (รวม 6 เล่ม) เช่น *ญ หุญงอดทน* (2532) *นางสิงห์มอเดิร์นไฮค์* (2538) นวนิยาย (รวม 29 เรื่อง) เช่น *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* (2534) *บ้านไร่เรือนตะวัน* (2539) *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* (2547) และสารคดี (รวม 5 เรื่อง) เช่น *ปากไก่ลายทอง* (2543) *แกะลายไม้หอม ฤกษ์ณา อโศกสิน* (2546)

งานเขียนแนวถนัดของ ชัมัยกร คือนวนิยายซึ่งเนื้อเรื่องมีทั้งแนวความรักของหนุ่มสาว และเรื่องเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนโดยประเภทหลังนี้ได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ประจำปี 2534 ถึง 2548 รวมถึง 6 เรื่อง เช่น *คุณปู่แว่นตาโต* (2543) *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* (2548) เป็นต้น เมื่อพิจารณางานเขียน โดยเฉพาะ

นวนิยายที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของชัมัยกร ทั้งหมดรวม 11 เรื่อง อาจกล่าวได้ว่า ชัมัยกร เป็นนักเขียนที่มีความสนใจและเข้าใจเด็กและเยาวชนไม่น้อย และผลงานเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับรางวัล จึงยิ่งเป็นการรับรองว่าวรรณกรรมเยาวชนของชัมัยกร มีคุณค่าน่าสนใจศึกษา

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์นวนิยายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของ ชัมัยกร แสงกระจ่าง รวม 8 เรื่อง ได้แก่ *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* (2534) *บ้านนี้มีรัก* (2542) *คุณปู่แว่นตาโต* (2543) *ป่าจำ ไก่ดีดี นะจ๊ะ* (2544) *ส้มโอ น้ำหมู หนูแมว* (2545) *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* (2547) *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* (2548) และ *คุณยายหวานซ่าส์ส์ส์* (2549) เพื่อสำรวจประเด็นปัญหาเด็กและเยาวชนที่ ชัมัยกร สะท้อนไว้ในนวนิยาย โดยมุ่งศึกษาทัศนะของผู้แต่งเกี่ยวกับสาเหตุที่มาของปัญหา และสังเกตว่าประเด็นเหล่านั้นสอดคล้องสัมพันธ์กับสังคมหรือไม่ อย่างไร ข้อมูลความรู้ที่ได้จากการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของวรรณกรรมที่ไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ยังให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย

การศึกษาและวิเคราะห์ตัวบท

นวนิยายที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของ ชมัยภร แสงกระจ่าง

นวนิยายที่ศึกษาทั้ง 8 เรื่อง เสนอเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยแบ่งกลุ่มได้เป็นเรื่องเกี่ยวกับเด็กวัย 8 – 11 ปี รวม 5 เรื่อง ได้แก่ *บ้านนี้มีรัก*, *ป่าจำ ไก่ ดีดีดี นะจ๊ะ*, *ส้มโอ น้ำหมู หนูแมว*, *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* และ *คุณปู่แว่นตาโต* เป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับวัยรุ่น รวม 3 เรื่อง ได้แก่ *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย*, *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* และ *คุณยายหวานซ่าส์ซ่าส์* เนื้อเรื่องส่วนใหญ่นำเสนอเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเด็กและเยาวชนกับบุคคลในครอบครัว คือ พ่อ แม่ ยาย ป้า หรือ น้า เป็นต้น ตัวละครเอกของเรื่องส่วนใหญ่พบการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่ กล่าวคือ อาจต้องจากพ่อแม่ไปอยู่กับญาติผู้ใหญ่ ได้แก่เรื่อง *คุณยายหวานซ่าส์ซ่าส์* หรือจากบุคคลใกล้ชิดที่อยู่ด้วยตั้งแต่เกิดไปอยู่กับผู้ที่ไม่ได้เลี้ยงมาตั้งแต่ต้น ได้แก่เรื่อง *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* หรือ จากพ่อแม่ที่มีความขัดแย้ง กำลังจะหย่าจากกันไปอยู่กับญาติ ได้แก่เรื่อง *ส้มโอ น้ำหมู หนูแมว*

เนื้อเรื่องของผู้แต่งนำเสนอเป็นลำดับรองลงมาเป็นเรื่องของเด็กและเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นแต่ได้พบเห็นสภาพที่แตกต่างไป เช่น สภาพครอบครัวในเมืองหลวงกับชนบท ได้แก่เรื่อง *ป่าจำ ไก่ ดีดีดี นะจ๊ะ* หรือ ความแตกต่างของครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งมีพ่อแม่อยู่ครบ กับครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่ ได้แก่เรื่อง *บ้านนี้มีรัก* นอกจากนี้ยังมีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาครอบครัวแตกแยก ซึ่งมีทั้งเรื่องที่พ่อแม่แยกทางกัน ได้แก่เรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* และเรื่องเด็กกำพร้าพ่อแม่ ได้แก่เรื่อง *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* กับเนื้อเรื่องพิเศษที่ส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อ ได้แก่เรื่อง *คุณปู่แว่นตาโต*

นวนิยายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของ ชมัยภร ที่ศึกษานำเสนอตัวละครเด็กหรือวัยรุ่น ที่เป็นชายและหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยเรื่องที่น่าเสนอตัวละครเอกเป็นผู้ชาย ผู้แต่งมักเสนอแนวคิดสำคัญว่า ต้องมีความเป็น “ลูกผู้ชาย” กล่าวคือ ต้องเป็นคนที่มีความอดทน เข้มแข็ง กล้าหาญ มีความรับผิดชอบ ให้เกียรติผู้หญิง และช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ภาพของเด็กและวัยรุ่นชายโดยรวมจะมีลักษณะไม่ชอบขัดแย้งกับผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัวหรือญาติผู้ใหญ่ แต่จะมีความรักเพื่อน และรักศักดิ์ศรี ส่วนตัวละครเด็กและวัยรุ่นหญิง ผู้แต่งเน้นเสนอความคิดสำคัญว่า ต้อง “รักษาวลสงวนตัว” คือ ไม่มีความรักฉันคู่สาวในวัยเรียน หรือไม่ไปเที่ยวค้างแรมกับเพื่อนผู้ชาย ภาพสะท้อนโดยทั่วไปของเด็กและวัยรุ่นหญิง คือ มีลักษณะกล้าพูดหรือทำตามความคิดของตนเอง แต่หากมีปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ก็มักจะร้องไห้ อย่างไรก็ตาม นวนิยายหลายเรื่องผู้แต่งได้นำเสนอตัวละครเด็กหรือวัยรุ่นหญิงว่า สามารถเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ในที่สุด

เนื้อเรื่องของนวนิยายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของ ชมัยภร ที่ศึกษา ได้นำเสนอจากหลักของเรื่องใน 2 พื้นที่คือ เมืองหลวง และชนบท โดยฉากชนบทผู้แต่งเน้นถึงธรรมชาติ ต้นไม้ ความร่มรื่น ซึ่งมีผลต่อตัวละคร ทำให้มีสุขภาพกายและใจดี ทั้งนี้ แม้การใช้ชีวิตในชนบทจะไม่สะดวกสบาย ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเช่นในเมือง แต่ก็มีด้านดีที่ค่าครองชีพถูก ไม่ต้องใช้จ่ายสิ้นเปลืองอย่างไรในเมือง ส่งผลในทางอ้อมทำให้ครอบครัวอบอุ่น เพราะสมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน อยู่กันพร้อมหน้า ได้แก่เรื่อง *บ้านนี้มีรัก* ส่วนฉากเมืองหลวง ผู้แต่งได้สื่อว่ามีปัญหาการติดติด ทำให้ผู้คนเครียด ต้องใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบ ได้แก่เรื่อง *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* ขาดความไว้วางใจผู้อื่น ได้แก่เรื่อง *ส้มโอ น้ำหมู หนูแมว* และมีค่าครองชีพสูง กิจกรรมต่าง ๆ ล้วนต้องจ่ายเงิน แม้แต่การเล่นของเด็ก เช่น เล่น

เกมส์คอมพิวเตอร์ได้แก่เรื่อง *ป่าจำ กั ดิดดี* นะจะ ซึ่งผู้แต่งก็สะท้อนไว้ด้วยว่าเงินไม่สามารถซื้อความรักความอบอุ่นได้ เด็กหรือลูกต้องการใช้เวลาพร้อมหรือได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่ มากกว่ามีเงินทอง ความคิดสำคัญที่ปรากฏในนวนิยาย 8 เรื่องที่ศึกษาเป็นความคิดเกี่ยวกับเด็กแตกต่างกันไป แต่ก็นั้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัว โดยบุคคลที่มีความสำคัญและส่งผลต่อเด็กและเยาวชนมากที่สุดคือ พ่อและแม่ รองลงมาเป็นยาย หรือญาติทางแม่ เช่น ป้า หรือน้าสาว ผู้แต่งได้เสนอความคิดสำคัญสรุปได้เป็น 5 ประการ คือ 1) ครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ทำให้ขาดความอบอุ่น และส่งผลต่อเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตัวอย่างนวนิยายที่เสนอความคิดนี้อย่างชัดเจนคือเรื่อง *บ้านนี้มีรัก* นำเสนอเรื่องของเด็กหญิงแสงจันทร์ที่เป็นลูกนอกสมรส อยู่กับแม่ที่ทำงานรับจ้างเย็บผ้า มีรายได้น้อยแม่จึงต้องทำงานหนักจนมีเวลาอยู่กับลูกน้อยมาก

ลักษณะครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์นี้ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะนำเสนอเรื่องให้ลูกอยู่กับแม่ หรือหากแม่ไม่สามารถเลี้ยงลูกต่อไปได้ ก็จะส่งเด็กไปอยู่กับญาติฝ่ายแม่ ดังในเรื่อง *ส้มโอ น้ำหอม หนูแมว* ตัวละครเอกซึ่งเป็นเด็กชายวัย 11 ปีต้องอยู่กับน้าสาวโสทัย 35 ปี ซึ่งมีนิสัยขี้มวด ไม่ไว้วางใจผู้อื่น ส่งผลทำให้เด็กรู้สึกคับข้องใจ ขาดอิสระทั้งด้านความคิดและการกระทำ ทำให้เด็กไม่มีความสุข ความคิดสำคัญที่ผู้แต่งเสนอผ่านเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิดเด็กนั้น มีอิทธิพลและความสำคัญต่อเด็กมาก ผู้ใหญ่ควรระมัดระวังและคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของเด็กด้วย เมื่อจะตัดสินใจหรือกำหนดกฎเกณฑ์ใด ๆ ให้เด็กปฏิบัติ

นอกจากนี้ ความไม่สมบูรณ์ของครอบครัวในบางครั้งก็เกิดขึ้นเพราะอาชีพบังคับ ดังในเรื่อง *คุณยายหวานซ่าส์ส์* ตัวละครเอกเป็นวัยรุ่นหญิงอายุ 16 ปี ต้องอยู่กับยายเพราะพ่อและแม่ต้องย้ายไปทำงานที่จังหวัดอื่น ผู้แต่งได้เสนอความคิดว่า ความใกล้ชิดทำให้คนต่างวัยกัน รักและผูกพันกันได้ ถึงแม้ในตอนต้นด้วยวัยที่ต่างกันระหว่าง

ยายกับหลานสาว ซึ่งดูเหมือนจะเข้ากันไม่ได้ แต่การได้อยู่ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน ดูแลเอาใจใส่ต่อกันก็ทำให้เกิดความรักความผูกพันกัน ในที่สุด จากตัวอย่างนี้จึงเป็นการย้ำแนวคิดของผู้แต่งว่า ครอบครัว ซึ่งนอกจากจะหมายถึงพ่อแม่ลูกแล้วยังรวมถึงญาติใกล้ชิดด้วย มีความสำคัญต่อเด็กและเยาวชน

จากนวนิยายที่ศึกษารวม 8 เรื่องนั้น ผู้แต่งได้นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับตัวละครเอกที่เป็นวัยรุ่น รวม 3 เรื่อง ซึ่ง 2 ใน 3 เรื่องนั้น อันได้แก่ *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* และ *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* ผู้แต่งเสนอความคิดสำคัญเกี่ยวกับวัยรุ่นว่า 2) วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงและเติบโต ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดโดยเฉพาะครอบครัว ควรให้ความเข้าใจและใส่ใจพวกเขา สิ่งสำคัญที่สุดคือให้เวลาแก่พวกเขาได้เติบโตปรับเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด ซึ่งหากทุกคนที่แวดล้อมวัยรุ่นมีความเข้าใจในเรื่องนี้แล้ว การอยู่ร่วมกันของวัยรุ่นกับครอบครัวก็ควรราบรื่นไม่เกิดปัญหารุนแรงหรือร้ายแรง สร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง

ในเรื่องปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนั้น ผู้แต่งได้นำเสนอความคิดสำคัญว่า 3) ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมระดับประเทศส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนด้วย ซึ่งการแก้ไขปัญหานั้น ทุกฝ่ายที่พบเห็นปัญหาควรร่วมมือกัน มีจิตใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเด็ก ดังในนวนิยายเรื่อง *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* ผู้แต่งนำเสนอเนื้อเรื่องว่า ภาวะเศรษฐกิจถดถอยของประเทศไทย เมื่อปี 2541 ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ ธุรกิจผิดกฎหมาย และคดีอาชญากรรม ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์เหล่านี้ด้วยคือเด็ก ซึ่งอาจถึงต้องเป็นกำพร้าและร่อนเร่ขอทานในที่สุด ชัมภกรเสนอ นวนิยายเรื่องนี้เพื่อเตือนใจบรรดาผู้ใหญ่ทั้งหลาย ที่พบเห็นเด็กขอทานให้สนใจเบื้องลึกเบื้องหลังของปัญหา และร่วมกันช่วยเหลือตามกำลังที่แต่ละคนจะทำได้

นอกจากด้านที่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนแล้ว ชัมภกรได้เสนอเนื้อเรื่องใน

ด้านส่งเสริมศักยภาพของเด็กไว้ด้วย ดังในเรื่อง *คุณปู่แวนดาโต* โดยเสนอความคิดว่า 4) ศิลปะช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ หากมีผู้แนะนำโดยใช้เวลาแก่เด็ก ชักนำให้เด็กมีประสบการณ์ในทางที่ดีแล้ว ก็จะช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีความรู้สึกนึกคิดที่ละเอียดอ่อนและใส่ใจต่อผู้อื่นด้วย ประเด็นนี้สัมพันธ์กับความคิดที่ว่า 5) สิ่งแวดล้อมที่ดีทำให้เด็กมีความสุข ดังในนวนิยายเรื่อง *ป่าจำ กั ดิ ดิ ตี นะ จะ* ผู้แต่งนำเสนอเรื่องเปรียบเทียบชีวิตเด็กในเมืองและในชนบทว่ามีความแตกต่างกัน มีความสะดวกสบายและข้อจำกัดต่างกัน และสรุปจบเรื่องให้ตัวละครเอกเด็กชายตะโก้ วัย 8 – 9 ปี ตัดสินใจเลือกที่จะเรียนในระดับมัธยมที่บ้านเกิดของตนที่ จ.สุพรรณบุรี เพราะเป็นสถานที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ แม้จะไม่เลิศหรูเหมือนกรุงเทพฯ แต่ก็ให้ความสุขความสบายใจและได้อยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวของตน

จากการศึกษาและวิเคราะห์นวนิยายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของชัมยภร แสงกระจ่าง ดังได้สรุปมา อาจเห็นได้ว่างานเขียนของชัมยภรนั้นมีคุณค่าควรแก่การศึกษาในเชิงวิชาการ เพราะนอกจากความบันเทิงที่ผู้แต่งเสนอให้แก่ผู้อ่านแล้ว เนื้อเรื่องของนวนิยายยังสะท้อนถึงสภาพสังคมไทยร่วมสมัย ที่ผู้แต่งใช้เป็นฉากของนวนิยายแต่ละเรื่องอีกด้วย ทำให้ผู้อ่านอาจมองย้อนดูตัวตนคนไทยและสังคมไทยว่า มีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใดบ้างที่อาจแก้ไขหรือสร้างสรรค์ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อทำให้สังคมนี้เป็นที่ที่น่าอยู่สำหรับเด็กและเยาวชนไทยรุ่นต่อ ๆ ไป

ผลการศึกษา

ปัญหาเด็กและเยาวชนในนวนิยายของชัมยภร แสงกระจ่าง

จากนวนิยายที่ศึกษารวม 8 เรื่อง ชัมยภรได้เสนอตัวละครเด็กและเยาวชนที่อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ ตัวละครเด็ก อายุ 8 – 11 ปี และตัวละครวัย

รุ่น อายุ 12 – 16 ปี โดยปัญหาที่ตัวละครประสบอาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) ปัญหาที่เกิดจากเด็กหรือเยาวชนเอง และ 2) ปัญหาจากภายนอกส่งผลกระทบต่อเด็ก โดยส่วนใหญ่ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครกลุ่มเด็ก (8 – 11 ปี) ได้รับความกระทบจากบุคคลแวดล้อม เช่น พ่อแม่หย่าร้างกัน หรือครอบครัวไม่สมบูรณ์ เพราะพ่อแม่ไม่ได้แต่งงานกันหรือเป็นลูกนอกสมรส ส่วนตัวละครวัยรุ่น (12 – 16 ปี) ส่วนใหญ่มีปัญหาจากความเปลี่ยนแปลงของตนเอง เพราะวัยที่เติบโตขึ้น หรือเพราะการเปลี่ยน/ย้ายที่อยู่ โดยภาพรวมนวนิยายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของชัมยภรที่ศึกษานี้ เน้นสะท้อนภาพชีวิตที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงในสังคม ไม่ได้มุ่งเสนอปัญหาอย่างจริงจังหรือให้ภาพที่หดหู่ ชัมยภรนิยมใช้น้ำเสียง (Tone) ที่ให้ความหวังหรือมองโลกในแง่ดี โดยแม้เนื้อเรื่องหรือตัวละครเอกจะมีปัญหาอยู่บ้าง แต่เรื่องราวก็จะคลี่คลายหรือมีตัวละครอื่น ๆ มาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้ลุกลมไปได้เสมอ รายละเอียดประเด็นปัญหาเด็กและเยาวชนที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) ปัญหาที่เกิดจากเด็กหรือเยาวชนเอง

นวนิยายที่นำเสนอเรื่องราวปัญหาที่เกิดจากตัวละครเด็กหรือเยาวชนเอง ได้แก่เรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย*, *ริบบิ้น* เชี่ยวกับ *กล่องกระดาษแดง* และ *คุณยายหวานซ่าส์ซ่า* ทั้งสามเรื่องมีตัวละครที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นหรือย่างเข้าสู่วัยรุ่น พบปัญหาที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจของตนเป็นสำคัญ และมีเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านครอบครัวหรือที่อยู่อาศัยเป็นประเด็นรอง เรื่องที่มีชื่อเสียงที่สุดของชัมยภรคือเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2534 และได้รับการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง กับได้รับการสร้างเป็นละครโทรทัศน์ด้วย ผู้แต่งมุ่งนำเสนอปัญหาของวัยรุ่นชาย (อายุ 16 ปี) ซึ่งประสบปัญหาพ่อแม่หย่าร้างกัน ตัวละครเอกชายชื่อ เตี่ยว เลือกลงอยู่กับแม่ชัมยภรใช้กลวิธีการเล่าเรื่องนี้โดยให้ตัวละครเอก

เขียนบันทึกถึงพ่อ บรรยายเรื่องราวและความคิดของตนลงในสมุดบันทึกตามที่พ่อแนะนำไว้ ซึ่งจากเนื้อเรื่องทำให้ผู้อ่านเห็นปัญหาต่าง ๆ ของวัยรุ่นชาย นับตั้งแต่ความไม่เข้าใจลูกชายวัยรุ่นของผู้เป็นแม่ที่มักอะอะไวยวาย และร้องไห้เก่ง ไม่เชื่อถือลูก เห็นลูกเป็นเด็กอยู่เสมอ ขาดความใส่ใจในลูก

นอกจากนี้วัยรุ่นชายยังมีปัญหาทะเลาะวิวาท ชกต่อยกัน เพราะเรื่องแย่งแฟนกัน ปัญหาทำผิดระเบียบวินัยเล็ก ๆ น้อย ๆ ของโรงเรียน เช่น ไปโรงเรียนสาย เล่นฟุตบอลบนอาคารเรียน ดูรูปโป๊หรือหนังสือโป๊ เป็นต้น ไปจนถึงปัญหาใหญ่ขึ้น เช่น ปัญหาเกี่ยวกับคู่มือคดี จ้องจับผิดนักเรียน นักเรียนจึงแกล้งครูกลับ แต่ก็ถูกลงโทษ จนถึงขั้นถูกไล่ออกจากโรงเรียน ทำให้กลุ่มเพื่อนที่รักและผูกพันกันพากันหนีโรงเรียน และหนีออกจากบ้านชั่วคราว ปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ผู้ที่ต้องช่วยแก้ไขปัญหาในที่สุดคือ พ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งแต่ละครอบครัวจะแก้ไขปัญหามาตามฐานะของตน กล่าวคือ ครอบครัวฐานะดีอาจส่งลูกไปเรียนต่างประเทศ โดยคิดว่าเป็นการตัดสินใจโดยจับแยกจากเพื่อนสนิท ครอบครัวฐานะปานกลางจะส่งลูกเข้าโรงเรียนแห่งใหม่ ที่อาจมีคุณภาพต่ำกว่าโรงเรียนเดิม ซึ่งผู้แต่งก็สะท้อนว่าเมื่ออยู่ในสภาพที่ไม่คุ้นเคย ขาดไม่มีเพื่อนสนิท ก็ยิ่งทำให้วัยรุ่นไม่สนใจการเรียน ส่วนครอบครัวฐานะยากจนเมื่อลูกมีปัญหา ก็ตัดปัญหาด้วยการให้ลูกเลิกเรียน ต้องไปทำงานประกอบอาชีพ

ปัญหาที่วัยรุ่นชายพบเจออีกที่สำคัญคือ เรื่องเพศสัมพันธ์ ซึ่งอาจตามมาด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น โรคเอดส์ และปัญหายาเสพติด ทั้งสองปัญหานี้ล้วนเป็นอุปสรรคที่อาจทำลายอนาคตของวัยรุ่น ในเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* เดี่ยวเมื่อมีปัญหากลุ่มใจ ไม่มีที่ปรึกษา เพราะคุยกับแม่ไม่รู้เรื่องไม่เข้าใจกัน และคุยกับพ่อไม่ได้ เพราะพ่อแต่งงานใหม่ แยกไปอยู่คนละบ้าน และไปทำงานต่างจังหวัดเสมอ เขาก็หนีไปกินยาปลอม ประสาทหรือตี๋มเหล้า เพื่อให้ลืมหรือกลบความรู้สึก

ว่าเหว่ ขาดเพื่อนขาดคนเข้าใจ ความรู้สึกเช่นนี้ทำให้วัยรุ่นต้องการมีแฟนหรือเพื่อนสนิทมาเป็นสิ่งชดเชย นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งเน้นสะท้อนว่าวัยรุ่นชายต้องการพ่อเป็นเพื่อน เป็นที่ปรึกษา เป็นต้นแบบ และช่วยแก้ไขปัญหา ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง เมื่อเดี่ยวยามีปัญหาชกต่อยกับวัยรุ่นต่างโรงเรียน (ชัมภกร แสงกระจ่าง, 2548: 28)

“...ผมเลือดขึ้นหน้าเลย ผมชกซ้ายป่ายขวาตุตตุต ผมไม่รู้เหมือนกันว่าชกใคร ถูกใครตรงไหนบ้าง ผมรู้แต่ว่าผมต้องชนะให้ได้เพราะผมไม่ใช่ไอ้ลูกหมา เสี่ยงเพื่อน ๆ ผมร้องเรียกชื่อผม เสี่ยงผีเท้า แล้วคราวนี้ก็มีแต่เสียงอะอะซูลมุน เสียงสบดดำ มือตีนใครบ้างก็ไม่รู้ประเคนขึ้นมาบนเนื้อตัวผมเป็นการใหญ่ ผมคิดอะไรไม่ออกเลยครบตอนนั้นคิดแต่เพียงว่าผมไม่ใช่ไอ้ลูกหมา ๆ ๆ ๆ

พ่อครับ แล้วก็เสียง ‘ปรี๊ด’ ยาวเพื่อยัดขึ้นตอนที่ผมกำลังนั่งจำแบ็ลงกับพื้น ช่าง ๆ ผมมีคนนอนอยู่สองสามคน เพื่อนผมหรือเปล่าก็ยังไม่รู้เลย รู้สึกแต่ว่าเหนื่อยจนไม่อยากจะลุกขึ้น ตอนที่ตำรวจเขาหัวผมโยนขึ้นไปที่ทำयरถกระบะ ผมรู้สึกอยู่อย่างเดียวว่าผมอยากเจอพ่ออยากให้พ่อเป็นคนแก้ปัญหามาของผมนะครับ”

ชัมภกรจบเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* ลงโดยไม่มีตัวละครพ่อของเดี่ยวยปรากฏในเรื่องเลย ซึ่งก็เป็นการดำเนินเรื่องแบบแนวสมจริงโดยผู้แต่งเสนอแนวคิดที่ว่าวัยรุ่นต้องเรียนรู้เผชิญปัญหาหรือความจริงที่เกิดขึ้นและแก้ไขให้ผ่านพ้นไปด้วยตนเอง นวนิยายเรื่องนี้จบลงโดย เดี่ยว หลังจากหนีออกจากบ้านไปผจญภัยกับเพื่อนสนิทอีก 4 คน ระยะเวลาหนึ่งก็กลับบ้านและเข้าเรียนโรงเรียนใหม่พร้อมกับสมัครเรียนสอบเทียบมัธยมปลายไว้ด้วย แม้จะมีปัญหาอื่นแทรกเข้ามาบ้าง เช่น มีความสัมพันธ์กับหญิงสาวที่พบในห้างสรรพสินค้า ซึ่งมีลักษณะเป็นคนขาดความรัก จึงต้องการยึดเดี่ยวยไว้เป็นคู่ แต่ด้วยการดูแลจากแม่และป้า ก็ช่วยประคับประคองให้เขาสอบเทียบระดับมัธยมปลายได้ และก็สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ที่ จ. เชียงใหม่ แม่ของ

เดี่ยวจึงส่งเขาไปอยู่กับลุง ให้ลุงช่วยดูแลต่อไป

ในส่วนของวัยรุ่นหญิง ชัยภรณ์สะท้อนให้เห็นปัญหาความคับข้องใจของเยาวชนหญิงที่เริ่มก้าวสู่วัยสาวในนวนิยาย 2 เรื่องคือ *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* และ *คุณยายหวานซ่าส์ซ่า* โดยเรื่องแรก *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* ตัวละครเอกเป็นเด็กหญิงวัย 11 ย่าง 12 ปีชื่อ เทียนหอม กำพร้าแม่ตั้งแต่เกิดจึงอยู่กับยายที่ต่างจังหวัดเมื่อจบชั้นประถม 6 แล้ว พ่อจึงขอรับไปอยู่ด้วยที่กรุงเทพฯ ปัญหาหลักของตัวละครเทียนหอม คือ การต้องย้ายที่อยู่เปลี่ยนสิ่งแวดล้อมที่ตนคุ้นชินมาอยู่ในสถานที่ใหม่ที่ต่างจากเดิมมากทั้งสภาพที่อยู่อาศัย กล่าวคือ จากบ้านในสวนที่มีต้นไม้ร่มรื่นเป็นห้องชุดในคอนโดมิเนียมกลางกรุง รูปแบบการดำเนินชีวิตและบุคคลใกล้ชิดก็เปลี่ยนไป จากยายที่อยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เกิดเปลี่ยนเป็นมาอยู่กับพ่อที่แทบจะไม่รู้จักกัน นอกจากนี้เทียนหอมยังมีปัญหาเฉพาะของตนเอง คือ ร่างกายที่เริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยสาว คือเริ่มมีประจำเดือน ทำให้มีผลต่อจิตใจ อารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด ปัญหาต่อมาคือเทียนหอมมีความสำนึกว่าตนผิดมาตั้งแต่เกิด เพราะเป็นต้นเหตุทำให้แม่ตายเมื่อคลอดตน และปัญหาสุดท้ายคือความรู้สึกไม่อยากมีแม่เลี้ยง ซึ่งเป็นอดีตที่รับรู้มาอย่างไม่ถูกต้องว่าแม่เลี้ยงทุกคนเป็นคนไม่ดีและเกลียดลูกเลี้ยง

ชัยภรณ์ใช้มุมมองการเล่าเรื่องนี้จากบุรุษที่ 1 คือ ตัวละครเอกเทียนหอมเป็นผู้เล่าเรื่องทั้งหมด โดยเนื้อเรื่องมีจุดเน้นที่ข้อสังเกตของเทียนหอมว่าคนในเมืองหลวง (กรุงเทพฯ) ไม่สนใจปลูกต้นไม้เลย ซึ่งก็สะท้อนว่าขาดความละเอียดอ่อน ชอบแต่ความสะดวกสบาย เช่น ใช้ต้นไม้ปลอมประดับสถานที่แทนต้นไม้จริง และขาดมนุษยสัมพันธ์ ไม่ใส่ใจต่อคนอื่น เช่น เพื่อนบ้าน หรือแม้แต่สมาชิกในครอบครัวตนเอง ผู้แต่งผูกเรื่องให้เทียนหอมพยายามปลูกต้นไม้ที่คอนโดฯ ของพ่อ การปลูกต้นไม้ของเธอมืออุปสรรคปัญหาอยู่บ้าง โดยเมื่อต้นไม้โตจนใกล้จะออกดอก เทียนหอมทำกระถาง

หล่น ทำให้ต้นไม้ตายต้องเริ่มปลูกใหม่ เธอได้เรียนรู้ฝึกฝนความอดทน ความรับผิดชอบและการรอคอย ผลสำเร็จ ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้เป็นเสมือนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวและเติบโต ที่สุดของเรื่องเทียนหอมก็เข้าใจพ่อ แฟนของพ่อ รวมทั้งตนเอง

ผู้แต่งเสนอความคิดสำคัญในนวนิยายเรื่องนี้คล้ายคลึงกับเรื่อง *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย* ว่าแม่มีความสำคัญต่อลูกสาว เช่นเดียวกับที่พ่อมีความสำคัญและจำเป็นต่อลูกชาย ภายหลังจากที่เทียนหอมมีเวลารู้จักและใกล้ชิดกับคุณจี แฟนของพ่อ และได้รับความเข้าใจ ช่วยเหลือแนะนำในเรื่องเกี่ยวกับเพศหญิง เทียนหอมก็ทำใจยอมรับเธอให้แต่งงานกับพ่อและเป็นแม่เลี้ยงของตนได้ ข้อที่นับว่าเป็นคุณค่าของนวนิยายเรื่องนี้คือ การทำให้ผู้อ่านทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ ตระหนักว่าครอบครัวนั้นจะสมบูรณ์และมีความสุขได้ สมาชิกต้องมีความเข้าใจ และเสียสละให้แกกัน ไม่เรียกร้องเป็นแต่ผู้รับตลอดเวลา อีกทั้งมีความอดทน เรียนรู้และปรับตัวเข้าหากัน

นวนิยายที่นำเสนอปัญหาของวัยรุ่นอีกเรื่อง ซึ่งมีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่อง *ริบบิ้นเขียวกับกล่องกระดาษแดง* คือเรื่อง *คุณยายหวานซ่าส์ซ่า* ชัยภรณ์นำเสนอตัวละครเอกหญิงวัยรุ่นชื่อ กระต่าย (16 ปี) ที่ประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ จากที่เคยอยู่กับพ่อแม่อายพร้อมหน้าต้องย้ายไปอยู่กับยาย เพราะพ่อแม่รับราชการและถูกย้ายให้ไปทำงานที่จังหวัดอื่น ปัญหาเด่นของนวนิยายเรื่องนี้คือ ช่องว่างระหว่างวัยรุ่นกับผู้สูงอายุ กล่าวคือ กระต่ายกับยาย ชัยภรณ์ยังคงใช้แนวการแต่งเรื่องอย่างประนีประนอม มองโลกในแง่ดี โดยหลังจากที่ตัวละครเอกหลานกับยายได้อยู่ใกล้ชิดกันระยะหนึ่ง ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และทั้งสองฝ่ายได้เรียนรู้และยอมปรับตัวเข้าหากัน ก็เกิดความรักและผูกพันกัน

ปัญหาสำคัญในนวนิยายเรื่องนี้ที่ชัยภรณ์นำเสนอคือ การเริ่มมีความรักของวัยรุ่น ซึ่งจะส่งผลต่ออนาคตโดยเฉพาะวัยรุ่นหญิง จากเนื้อ

เรื่องกระต่ายเริ่มมีเพื่อนนักเรียนชายมาชอบ ยาย จึงต้องจับตาสังเกตการกระทำ และติดตามไปกับ กระต่ายและเพื่อนวัยรุ่นทั้งชายและหญิงในบางครั้ง ผู้แต่งได้ชี้ว่าค่านิยมเก่าเรื่อง “รักนวลสงวนตัว” นั้น แม้จะฟังดูล้าสมัยสำหรับหนุ่มสาวรุ่นใหม่ แต่ก็ควรอบรมสั่งสอนวัยรุ่นหญิงให้รับรู้และปฏิบัติ โดยซมัยภรย้ำว่าแม่ (หรือยาย) ควรสอนให้ลูกสาวระวังตัวในเรื่องชู้สาว ดังตัวอย่างเนื้อความจากเรื่อง (ซมัยภร แสงกระจ่าง. 2548: 95-6)

“...แล้วยายก็เลยสอนแม่ว่า โトเป็นสาวแล้วไปไหนมาไหนต้องระวังตัว อย่างนี้กว่าตัวเอง โトแล้วช่วยตัวเองได้ การคบผู้ชายก็เหมือนกัน อย่าทำให้เขามีความหวัง หรือทำให้เขาคิดว่าเราชอบเขา เพราะเราไม่รู้หรอกว่า เขาเป็นตัวจริงหรือเปล่า เพราะว่าเราอายุยังน้อย เป็นเพื่อนกัน คบกัน รู้จัก รู้ใจกันพอดี ๆ...ก็พอได้ อย่าให้ถึงขนาดไปไหนมาไหนด้วยกันสองต่อสองนะ ปัญหามันจะตามมาอีกมาก เราเป็นลูกผู้หญิงเกิดอะไรขึ้นมีแต่เสียหาย...”

“ ยายให้หนูสัญญาด้วยนะ....”

“สัญญาอะไร...”

“หนูกำลังอ้าปากจะพูด แม่ก็พูดขึ้นมาพร้อมกับหนู “จะไม่รักในวัยเรียน จะไม่ท้องในวัยเรียน...””

ซมัยภรยังชี้ถึงผลเสียที่วัยรุ่นหญิงมีคู่ หรือสามีเร็วเกินไป โดยใช้ตัวละครชื่อ สมแดง (อายุ 17 ปี) ซึ่งไม่มีโอกาสเรียนต่อ ต้องมีสามีและตั้งครรภ์ จึงทำงานได้เพียงเป็นคนรับใช้มีรายได้น้อย อีกตัวอย่างที่ผู้แต่งนำเสนอคือพี่ชายของกระต่ายชื่อ โต ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย ได้พาเพื่อนหญิงมาเที่ยวบ้านและพักค้างแรมด้วย โดยไม่มีผู้ใหญ่หรือคนอื่นอยู่ที่บ้านด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการไม่สมควร ซมัยภรได้ให้ตัวละครยายหวานพูดอบรมเตือนสติหนุ่มสาวทั้งสอง นวนิยายเรื่อง *คุณยายหวานซ่าส์ส์* จบลงโดยผู้แต่งให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับหนุ่มสาวสมัยใหม่ว่า ไม่มีขีดชั้นพรหมแดนเรื่องเพศ ซึ่งซมัยภรก็เตือนผู้ชายไม่ให้เอาเปรียบผู้หญิง โดยย้ำว่าค่านิยมเรื่อง “รักนวลสงวนตัว” เป็นหลักที่ปลอดภัย

สำหรับผู้หญิง พ่อแม่ผู้ปกครองควรอบรมสั่งสอนลูกหลาน ซึ่งการอบรมจากครอบครัวนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับเด็กและเยาวชน

2) ปัญหาจากภายนอกส่งผลกระทบต่อเด็ก

ในจำนวนนวนิยายที่ศึกษา 8 เรื่อง มี 4 เรื่องที่นำเสนอตัวละครเด็ก (8 – 11 ปี) ที่ประสบปัญหาที่เกิดจากบุคคลอื่น และโดยเฉพาะพ่อแม่ ได้แก่เรื่อง *บ้านนี้มีรัก, ส้มโอ นำหมู หนูแมว, ป้าจ๋า ก๊อ ดีดีดี นะจ๊ะ, และ เด็กหญิงแห่งกลางคืน* ปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยตรงคือ การหย่าร้างของพ่อแม่ ซึ่งมักทำให้เด็กต้องย้ายที่อยู่ และขาดบุคคลใกล้ชิดไปคนใดคนหนึ่ง ทำให้ญาติโดยเฉพาะฝ่ายแม่ ได้แก่ ยาย ป้า หรือน้า มีบทบาทเสริมช่วยดูแลเด็ก นอกเหนือจากนี้อาจเป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงร่วมให้การช่วยเหลือ

การนำเสนอปัญหาหย่าร้างของพ่อแม่ ผู้แต่งมักไม่ให้รายละเอียดของความขัดแย้ง แต่มุ่งนำเสนอผลที่กระทบต่อเด็กเป็นสำคัญ โดยปัญหาหลักคือเศรษฐกิจของครอบครัวที่แตกแยก หรือไม่สมบูรณ์จะมีฐานะไม่ดี (รายได้น้อย) ทำให้เด็กว่าเหว เพราะผู้ปกครองซึ่งส่วนมากเป็นแม่ ต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้ให้พอกับค่าใช้จ่ายของครอบครัว เช่นเรื่อง *บ้านนี้มีรัก* หรือเด็กอาจต้องย้ายที่อยู่ไปอยู่กับญาติ เพื่อลดภาระของแม่ เช่นเรื่อง *ส้มโอ นำหมู หนูแมว* เด็กที่ประสบปัญหาเช่นนี้ ผู้แต่งนำเสนอว่า ทำให้เด็กต้องปรับตัวไปตามสภาพ เช่น เด็กหญิงแสงจันทร์ (10 ปี) ในเรื่อง *บ้านนี้มีรัก* ซึ่งเป็นลูกนอกสมรสไม่มีพ่อ ต้องอดทนและยอมรับสภาพที่แม่ซึ่งมีอาชีพรับจ้างเย็บผ้า ต้องทำงานหนัก ไม่มีเวลาอยู่ดูแลใกล้ชิดลูก เล่นหรือทำของเล่นให้ลูก ผู้แต่งเสนอทางออกให้เด็กหญิงแสงจันทร์โดยมีเพื่อนนักเรียนคือเด็กชายต้น ซึ่งเป็นลูกของนายอำเภอคอยช่วยเหลือ และให้โอกาสได้เล่นหรือร่วมสนุกกับครอบครัวของเขา

ส่วนเรื่อง *ส้มโอ นำหมู หนูแมว* เด็กชาย ส้มโอ (11 ปี) ต้องมาอาศัยอยู่กับน้าสาว เพราะแม่มี

ด้านที่เกี่ยวกับธรรมชาติหรือด้านจิตใจแล้ว ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าเด็กชนบทอย่างตะโก้มีความสุขความเพลิดเพลินกว่าเด็กเมือง ซึ่งความสุขจากธรรมชาตินั้นหาไม่ได้จากในเมือง และแม้จะมีเงินมากก็ซื้อความสุขแบบนี้ไม่ได้ จากเรื่อง *ป่าจำ ไก่ ดีดี นะ* จะ อาจสรุปได้ว่าซมัยภรให้ความสนใจต่อเรื่องเกี่ยวกับเด็กมาก โดยได้เสนอประเด็นรายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับเด็ก ให้ผู้อ่านได้เห็นมุมมองของเด็กต่อเรื่องต่าง ๆ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งมักมองข้ามความรู้สึกนึกคิดของเด็กเสมอ

นวนิยายที่ซมัยภรมุ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กโดยตรง คือเรื่อง *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* ซึ่งผู้แต่งใช้เรื่องปัญหาเศรษฐกิจถดถอย หรือฟองสบู่แตกของประเทศไทยเมื่อช่วงปี 2541 เป็นเหตุการณ์ต้นเรื่องของนวนิยาย โดยตัวละครเอก เด็กหญิงรำพึง (10 ปี) ต้องกำพร้าพ่อแม่และกลายเป็นเด็กขอทาน เพราะพ่อแม่ซึ่งค้ายาเสพติดหักหลังคนร่วมขบวนการจึงถูกสังหารตายทั้งคู่ เหลือแต่ลูกซึ่งยังเด็กอยู่ถูกฆาตกรลักพาตัวไปซ่อนเร้นเพื่อปิดบังความผิด นวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งชี้ให้เห็นว่าเด็กเป็นเหยื่อของผู้ใหญ่และสังคมอย่างไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้ ผู้ที่จะช่วยเหลือได้ก็คือผู้ใหญ่คนอื่น ๆ ที่พบเห็นหรือรู้เหตุการณ์ ซึ่งหากมีเมตตาต่อกันก็จะช่วยให้ชีวิตของเด็กที่ไม่เพียงสากลับมีอนาคตที่ดีได้

ซมัยภรได้สะท้อนให้เห็นปัญหาของ เด็กหญิงรำพึง นับตั้งแต่การไม่มีที่อยู่ที่ถูกสุขลักษณะเป็นหลักแหล่ง การต้องเป็นเด็กขอทานทนหิวรอานาน ๆ คอยรับเศษเงินจากคนทั่วไปบนสะพานลอย การต้องทนหิวเมื่อหาเงินได้ไม่พอค่าอาหาร การไม่ได้รับการศึกษาหรืออบรมดูแลจากครอบครัว ไปจนถึงปัญหาโรงเรียนเอกชนที่บริหารงานในเชิงธุรกิจ ต้องการชื่อเสียงมากกว่ามุ่งให้ความรู้แก่เด็ก รวมถึงปัญหาสื่อสารมวลชน ประเภทสถานีโทรทัศน์ที่ทำธุรกิจ หารายได้จากความสงสารของคนทั่วไปต่อชะตากรรมของผู้ตกทุกข์ได้ยาก ด้วย

การเปิดรับบริจาคเงินโดยอ้างว่าจะนำไปช่วยเหลือผู้ยากไร้เหล่านั้น

นับว่าเนื้อเรื่องของนวนิยายเรื่อง *เด็กหญิงแห่งกลางคืน* ของซมัยภรนี้ได้วิพากษ์วิจารณ์สังคมไทยทั้งระดับมหภาคไปจนถึงจุลภาค ตั้งแต่ระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ล้มเหลว ส่งผลไปเป็นปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด อาชญากรรม คนร่อนเร่ขอทาน เป็นต้น ปัญหาด้านการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ โดยโรงเรียนที่มุ่งมาตรฐาน ISO แต่ไม่ได้สอนให้นักเรียนมีความรู้จริงจัง ปัญหาการสื่อสารมวลชนที่สถานีโทรทัศน์ขายข่าวคนยากไร้ แลกเงินบริจาค ซึ่งอาจรวมไปถึงการคอร์รัปชันไม่ได้ให้เงินแก่คนยากไร้จริง ส่วนในระดับจุลภาคหรือครัวเรือน ซมัยภรเสนอทัศนะที่เป็นบวกมากกว่าคือให้ เด็กหญิงรำพึง ได้พบผู้มีใจเมตตาหลายคนช่วยเหลือจนได้มีบ้านและผู้อุปการะใหม่ นับตั้งแต่สาวใช้ของคุณชนมที่ชื่อเกษ ผู้ให้อาหารแก่รำพึงในตอนต้น คุณชนมซึ่งเป็นหญิงชราสาวโสดผู้รับอุปการะรำพึง ให้ที่อยู่ อาหาร และส่งเข้าโรงเรียน คุณกุลยาและคุณวิมมา เพื่อนบ้านของคุณชนมและเป็นพ่อแม่ของเด็กหญิงน้ำใส ผู้ให้ความเอื้อเฟื้อแก่รำพึงอนุญาตให้เป็นเพื่อนเล่นกับลูกของตน และ ฆาน ชายหนุ่มอาชีพนักข่าวผู้ช่วยสืบหาเรื่องราวความเป็นมาของรำพึง และที่สุดช่วยให้คุณชนมรับอุปการะรำพึงได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

นวนิยายที่เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของซมัยภรอีกเรื่องหนึ่งที่มีความพิเศษคือเรื่อง *คุณปู่แว่นตาโต* นวนิยายเรื่องนี้ไม่ได้นำเสนอปัญหาเด็กหรือเยาวชนโดยตรง แต่ผู้แต่งได้เสนอความคิดเห็นในการพัฒนาเด็กอย่างสร้างสรรค์ โดยเนื้อหาของนวนิยายเรื่องนี้แต่งจำลองขึ้นจากเรื่องจริง โดยผู้แต่งได้แรงบันดาลใจจากโครงการสัมมนาการวิจารณ์ในฐานะพลังปัญญาทางสังคมเมื่อประมาณปี 2542 จึงตัดแปลงเป็นวรรณกรรมเยาวชนอย่างให้อรรถรส ทั้งความเพลิดเพลินและเสนอความคิด ได้อย่างน่าสนใจ ปัญหาเด็กหรือ

เยาวชนที่อาจพิจารณาได้จากนวนิยายเรื่องนี้จึงไม่ได้เป็นปัญหาโดยตรง หากแต่เป็นในทางอ้อมคือเป็นคุณลักษณะที่ขาดหายไป ซึ่งเด็กควรมีหรือได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับศิลปะแขนงต่าง ๆ ได้แก่ วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ และการแสดง ผู้แต่งผูกเรื่องให้ผู้สูงอายุคือ คุณปู่แว่นตาโต ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดจินตนาการ และประสบการณ์เกี่ยวกับศิลปะให้แก่เด็ก ๆ ซึ่งขมัยภรแสดงความหวังว่า การได้เรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็กเล็ก (5 – 10 ปี) นั้น แม่เด็กจะไม่เข้าใจหรือจดจำเรื่องราวทั้งหมดได้ แต่ประสบการณ์ที่ดีเช่นนี้จะจารึกอยู่ในความนึกคิดความประทับใจของเด็ก เปรียบได้กับเชื้อที่ดีซึ่งจะพัฒนาเติบโตขึ้นได้ตามวัยของเด็ก

พร้อมกับเรื่องราว/ประสบการณ์ดี ๆ ที่คุณปู่แว่นตาโตมอบให้แก่เด็ก ๆ 5 คน ได้แก่ ด.ญ. น้ำแข็งกต ด.ญ. หมวย หนูเขียด หนูนา และ ด.ช. ประสิทธิ์ศักดิ์ ขมัยภรได้สอดแทรกข้อสังเกตและทักษะต่อสังคมไทยที่น่าสนใจไว้หลายประการ เช่น การปฏิบัติที่ต่างกัน หรือสองมาตรฐานต่อเด็กกับผู้ใหญ่ เช่น ผู้ใหญ่ชอบเรียกสิ่งต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ แต่กำหนดให้เด็กต้องเรียกเต็มคำ เป็นต้น การที่ผู้ใหญ่เห็นเด็กไม่สำคัญจึงไม่รักษาคำพูดที่ให้ไว้กับเด็ก การที่เด็กต้องการได้รับความยอมรับจากผู้ใหญ่ โดยไม่ชอบให้ผู้ใหญ่หัวเราะเยาะ การที่ผู้ใหญ่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก เช่น ไม่พูดจาหยาบคาย การที่เด็กรับวัฒนธรรมต่างชาติตามผู้ใหญ่ เช่น กินอาหารฟาสต์ฟู้ด เป็นต้น และการขาดปฏิสัมพันธ์และความเข้าใจกันของคนในสังคมเพราะใช้สื่อหรือเทคโนโลยีแทนมากเกินไป

เรื่อง *คุณปู่แว่นตาโต* นับว่ามีแนวเรื่องแปลกในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งคนส่วนใหญ่หรือแม้แต่เด็กคนอื่น ๆ มองข้ามไป การเสนอเนื้อหาและแนวคิดกระตุ้นให้ปลูกฝังประสบการณ์หรือความคิดเกี่ยวกับศิลปะให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น นับว่ามีประโยชน์และเป็นการมองการณ์ไกล เป็นแนวทางการพัฒนาเยาวชนในปัจจุบัน และสร้างบุคคลากร

ที่ดีให้แก่ประเทศชาติในอนาคต ด้วยวรรณกรรมเด็กและเยาวชนซึ่งคนทั่วไปมักมองว่าเป็นเพียงเรื่องเบาสมอง ให้เฉพาะความบันเทิง แต่ขมัยภรสามารถเสนอสาระและแนวคิดที่อาจเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้ จึงนับว่าขมัยภรเป็นนักเขียนที่มีความสามารถมากผู้หนึ่ง ที่ได้สร้างผลงานเขียนไว้เป็นคณูปการแก่สังคม

บทสรุป

การศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนในนวนิยายของ ขมัยภร แสงกระจ่าง ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของ ขมัยภรที่นำเสนอตัวละครเอกเป็นเด็กและเยาวชน รวม 8 เรื่องนั้น สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ตัวละครเอกในนวนิยายที่ศึกษาแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มตัวละครเด็ก อายุ 8 – 11 ปี และ 2) กลุ่มตัวละครวัยรุ่น อายุ 12 – 16 ปี ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ปรากฏในนวนิยายที่ศึกษาจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) ปัญหาที่เกิดจากเด็กหรือเยาวชนเอง และ 2) ปัญหาจากภายนอกส่งผลกระทบต่อเด็ก โดยในลักษณะแรกส่วนใหญ่เป็นปัญหาของตัวละครกลุ่มวัยรุ่น สาเหตุหลักของปัญหาเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของตัวละครเอง ได้แก่ วัยที่เติบโตขึ้น ทำให้ทั้งร่างกายและจิตใจเปลี่ยนแปลงไป เยาวชนจึงรู้สึกสับสนทำตัวไม่ถูกเพราะขาดความรู้และประสบการณ์ หรือปัญหาจากการเปลี่ยนหรือย้ายที่อยู่ของตัวละคร ทำให้ต้องเปลี่ยนความเคยชิน ต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ตนไม่ชอบหรือไม่คุ้นเคย ทั้งนี้ผู้แต่งได้นำเสนอเรื่องของวัยรุ่นชายว่ามีปัญหาหลากหลายกว่าวัยรุ่นหญิง อาทิ การหย่าร้างของพ่อแม่ ทำให้ลูกชายขาดพ่อซึ่งเป็นต้นแบบของเพศชาย ความไม่เข้าใจของแม่ในธรรมชาติของลูกชายวัยรุ่น ปัญหาการทะเลาะวิวาทชกต่อยกัน การทำผิดระเบียบวินัยของโรงเรียน การหนีโรงเรียน การมีเพศสัมพันธ์ การใช้ยาเสพติดประสาธา เป็นต้น

ส่วนปัญหาของวัยรุ่นหญิงผู้แต่งได้เน้นเรื่องความต้องการแม่เป็นต้นแบบเพศหญิง ทำนองเดียวกับลูกชายต้องการพ่อ และรวมถึงเรื่องการมีความรักในวัยเรียน โดยชัชมิตรย้ำแนวคิดเรื่อง “การรักนวลสงวนตัว” เป็นสำคัญ

ปัญหาเด็กและเยาวชนในลักษณะที่สองคือ ปัญหาจากภายนอกส่งผลกระทบต่อเด็ก ผู้แต่งสะท้อนว่าเป็นปัญหาที่มักเกิดกับกลุ่มเด็ก โดยมีสาเหตุหลักคือ การหย่าร้างของพ่อกับแม่ ทำให้เด็กขาดครอบครัวที่อบอุ่น ส่วนใหญ่เด็กต้องอยู่กับแม่หรือญาติฝ่ายแม่ ซึ่งในบางกรณีผู้ปกครองของเด็กกลับสร้างปัญหาให้แก่เด็กเอง โดยไม่ปรับตัวเข้าหาเด็ก แต่กำหนดให้เด็กทำตามตามที่ตนต้องการ

นอกจากปัญหาในระดับครอบครัวที่เกิดขึ้นกับเด็กแล้ว ผู้แต่งยังสะท้อนถึงปัญหาระดับประเทศที่ส่งผลกระทบต่อเด็กด้วย ซึ่งปัญหาเด็กนั้นก็กลายเป็น

เป็นปัญหาสังคมของประเทศอีกต่อหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าผู้แต่งมีทัศนะว่าปัญหาเด็กและเยาวชนนั้นเป็นปัญหาระดับประเทศ ไม่ใช่เพียงปัญหาในครอบครัว ดังนั้นทุกคนที่พบเห็นปัญหาควรร่วมกันแก้ไข ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เมื่อแก้ไขปัญหาได้ประโยชน์ก็จะตกอยู่กับสังคมและประเทศ ส่งผลให้ทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคมมีความสุขกันถ้วนหน้า

นวนิยายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนของชัชมิตร แสงกระจ่าง นับว่ามีความน่าสนใจเพราะประสบความสำเร็จทั้งในด้านให้ความบันเทิงและสาระความรู้ การศึกษาวิจัยดังได้อภิปรายผลมานี้คงช่วยชี้ถึงคุณค่าของวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของชัชมิตร แสงกระจ่างต่อสังคมส่วนรวมขึ้นบ้าง

บรรณานุกรม

- ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2553). *คุณปู่แวนตาโต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2544). *บ้าจ๋า ไก่ ดีดี นะจ๊ะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2545). *ส้มโอ น้ำหมู หมูแมว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2546). *บ้านนี้มีรัก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2547). *ริบบิ้นเกี่ยวกับกล่องกระดาษแดง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง
- ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2548). *เด็กหญิงแห่งกลางคืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง
- ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2548). *บันทึกจากลูก(ผู้)ชาย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง
- ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (2549). *คุณยายหวานซ่าส์ส์ส์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง
- ชัชมิตร แสงกระจ่าง. (4 ธันวาคม 2549). *ประวัติของ ชัชมิตร แสงกระจ่าง*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://chamaipornwriter.blogspot.com> (2 กรกฎาคม 2554)
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475 – 2500)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2543). *ปัญหาสำคัญ ๆ ในสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นวลอนงค์ สุวรรณเรือง. (2544). *สถาบันครอบครัวในนวนิยายของชัชมิตร แสงกระจ่าง แนวคิดและวิธีนำเสนอแนวคิด*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สนั่น มีชันหมาก. (2537). *วิเคราะห์วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุพัตรา สุภาพ. (2529). *ปัญหาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
สุภาวดี มีตรสมหวัง. (2524). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อรทิพย์ อังศุรรังสี. (2550). *ลีลาการใช้ภาษาในนวนิยายของนางขมัยภร แสงกระจ่าง*. วิทยานิพนธ์ ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์